

MASARYKOVA UNIVERZITA

**Fakulta sociálních studií
Katedra sociologie**

**GATED COMMUNITIES A PROMĚNY SOUČASNÉHO
MĚSTSKÉHO PROSTORU**

Diplomová bakalářská práce
(obor sociologie)

Miroslav Novotný

Vedoucí práce: Mgr. Slavomíra Ferenčuhová, Ph.D.

Brno 2010

Prohlašuji, že jsem předloženou práci vypracoval samostatně za použití literatury uvedené v příloženém seznamu zdrojů.

V Brně dne 13. 12. 2010

Miroslav Novotný

Rád bych poděkoval Mgr. Slavomíře Ferenčuhové, Ph.D. za podnětné vedení práce, za její čas a za podporu. Poděkování patří i Terezce za trpělivost a důvěru.

Obsah

1 Úvod.....	5
2 Definice a vymezení gated communities	6
3 Historie gated communities.....	8
3.1 Od středověkého městského opevnění k současnosti	8
3.2 Opevňování jako vyhranění úniku před městem	9
3.3 Defensible space	10
4 Příčiny vzniku gated communities	11
4.1 Strach z kriminality	12
4.2 Gated communities jako inovace na trhu s nemovitostmi	13
4.3 Snaha o kontrolu prostředí a vyvolnění se z městských problémů.....	13
4.4 Touha po komunitě a vyjádření statusu	14
4.5 Teorie klubových statků	15
5 Privátní správa.....	16
6 Důsledky gated communities	19
6.1 Dopad na širší městskou společnost	19
6.2 Důsledky pro obyvatele gated communities.....	20
7 Proměny současného městského prostoru	22
7.1 Restrukturalizace globální ekonomiky	22
7.2 Fragmentace městského prostoru	23
7.3 Neoliberalismus a proměna městské správy.....	24
8 Celková proměna městského prostoru	25
8.1 Privatizace veřejného prostoru	26
8.2 Pevnostní urbanismus a projektovaná diverzita	27
8.3 Dohled a kontrola městského prostoru	27
9 Závěr.....	29
10 Seznam použité literatury	31
Jmenný rejstřík	37
Anotace.....	39

1 Úvod

Mnohdy je budoucnost města utvářena specifickými a silnými idejemi – gated communities jsou jednou z těchto idejí, které mají potenciál radikálně transformovat městské prostředí jednadvacátého století. Gated communities lze interpretovat jako novou socio-prostorovou formu produkovanou rozvinutým kapitalismem, postmodernitou a globalizací, která se stala prostorovou ikonou rizikové společnosti Ulricha Becka či stavebním kamenem pevnostního města Mika Davise. Lze je však také vnímat jako posla sociální krize a anomie, jako signál kolapsu modelů, hodnot a norem, které byly oporou úspěchu evropské (západní) civilizace (Gasior-Niemiec, Glasze, Putz 2009: 245). Tato forma zástavby může přispívat k prostorové fragmentaci městského prostoru a reflektuje narůstající polarizaci městské společnosti (Landman a Schönsteich 2002: 80). Gated communities však můžeme nahlížet i jako inovativní prostředek distribuce veřejných statků a služeb či jako novou instituci na poli městské správy. Těžko nalezneme jinou formu městské zástavby přitahující tolik veřejného zájmu jako soukromě organizované a zabezpečené projekty bytové zástavby.

„Žijeme [...] v jedné z nejbezpečnějších společností, jaké kdy existovaly.“ (Bauman 2008: 57). Přesto právě my pociťujeme nejvíce ohrožení, nejistoty a strachu. Éra dramatických demografických, ekonomických a sociálních změn s sebou nese rostoucí krizi budoucích očekávání, mnozí se cítí zranitelní a nejistí (Blakely a Snyder 1998: 53). Města se proměňují v místa, kde se sociálně podmíněné a živené nejistoty dostávají do vzájemného střetu. Dochází k transformaci jejich dějinné role a mění se z úkrytů před nebezpečím v jejich hlavní zdroj (Bauman 2008: 71). Miliony lidí po celém světě se obrací za zdi a ploty obepínající společný residenční prostor, jež byl původně integrován s širším sdíleným občanským prostorem.

Je však nutné se ptát, co tyto komunity znamenají pro ideu města jako prostoru příležitostí, možností, toku, pohybu a samozřejmě sociální diverzity. Představují tyto nové enklávy intencionální samosprávné komunity, v nichž občané vykonávají demokratickou volbu kolektivní spotřeby, nebo reprezentují novou formu segregace a prostorové nerovnosti ohrožující přežití veřejného prostoru? Předložená práce, mající charakter přehledové stati, si klade za cíl představit fenomén gated communities, nastínit možné příčiny jeho vzniku, zhodnotit důsledky a dopady existence této zástavby a zasadit ji do celkových proměn současného městského prostoru charakterizovaného narůstající fragmentací a polarizací.

2 Definice a vymezení gated communities

Gated communities¹ byly definovány mnoha způsoby. Většina definic se soustředí na vymezení residenční zástavby limitující veřejný přístup, obvykle prostřednictvím bran, zdí či plotů často doplněných bezpečnostní službou či kamerovým systémem. „Gated community je residenční zástavba obklopená zdmi, ploty či ochrannými hrázemi pokrytými keři, se zabezpečeným vstupem“ (Low 2004: 12). V některých případech mohou být tyto lokality izolovány nedostupnými územími nebo rozsáhlými nezastavěnými plochami, které slouží jako ochranné pásmo. Bezpečnostní prvky lze schematicky rozdělit do třech kategorií. Vstupní kontrola je zajišťována bránami, bariérami, cedulemi zakazujícími vstup a strážními domky, obvodové vymezení zahrnuje brány, ploty či jiné formy hranic, například přírodní prvky. Vnitřní dohled je zajišťován ozbrojenými strážemi, alarmy či kamerovými systémy (McKenzie 2006: 18).

Gated communities také reprezentují formu urbanismu, v níž je veřejný prostor privatizován. „Gated communities jsou residenční oblasti s omezeným přístupem, které činí z veřejného prostoru prostor privátní“ (Blakely a Snyder 1998: 53). Veřejný prostor jako místo přístupné každému občanovi, je místem setkávání a komunikace. Typickým příkladem jsou ulice, parky, dětská hřiště či náměstí. V gated communities, na rozdíl od jiných residenčních objektů, tento prostor nenalezneme, přístupný není pro všechny obyvatele a chování je zde regulováno pravidly, která nevymezují municipality, ale developer či samotní residenté (Brabec 2009: 9). Gated communities však nepředstavují pouze privatizaci prostoru, ale také privatizaci správních funkcí (McKenzie 2006: 10).

Zajištění vstupní kontroly a bezpečnostních prvků představuje značné náklady na výstavbu i na samotný provoz, proto gated communities častěji nabývají podoby rozsáhlejší zástavby obsahující více bytových jednotek podílejících se na nákladech spojených s provozem (Blakely a Snyder 1997: 86). Podoba této zástavby je značně rozmanitá a může zahrnovat rozličné formy bydlení: rodinné, bytové, nájemní či dokonce mobilní domy (Frantz 2006: 66). Zahrnují jak novou suburbánní zástavbu, tak starší čtvrti vnitřního města dovybavené o prostředky k zajištění bezpečnosti. Forma fyzické separace sahá od propracovaných strážních domků s nepřetržitou ostrahou po jednoduché závory (Blakely a Snyder 1997: 86). Jedná se především o metropolitní fenomén (Blakely a Snyder 1997: 87), lze je však nalézt i v atraktivních venkovských oblastech, kde se staly populární formou sezónního bydlení (Frantz 2006: 68). Velikost sahá od hrstky domů až po komunity s několika

---

¹ Sousloví gated community se do jiných jazyků zpravidla nepřekládá, výjimkou je španělština – urbanización cerrada, portugalština – condomínios fechados či maďarština – lakópark (Brabec 2009).

desítkami tisíc residentů (Caldeira 2000: 262; Janoschka a Borsdorf 2006: 93), za největší pak lze považovat enklávy v Číně obsahující 300 tisíc residentů (Webster a kol. 2006: 168).

Podle Atkinson a Blandy (2005) je centrálním rysem nikoliv fyzická podoba, ale jejich sociální a právní rámec, vůči němuž se residenti zavazují a který umožňuje vymáhání poplatků za údržbu vybavení a zajišťování komunálních služeb. Gated communities jsou součástí širší kategorie označované jako *common interest development* (CID). CID je komunitou, ve které residenti vlastní či kontrolují společné oblasti či sdílené vybavení, tento právní rámec s sebou zároveň nese vzájemná práva a závazky vynucované soukromým správním tělesem, označovaným jako *homeowners association* (HOA). Tento právní rámec je však součástí i mnoha neopevňených zástaveb, proto je nutné, aby byl doprovázen specifickou fyzickou strukturou (Atkinson a Blandy 2005: 177).

Gated communities tedy lze, s rizikem určitého zkreslení, vymezit na základě dvou charakteristik, které představují fyzická a sociální separace. Jedná se kombinaci defenzivní zástavby – tedy specifické fyzické formy – s určitým právním rámcem upravujícím chování residentů uvnitř lokality. Další společnou vlastností je sociální homogenita residentů, a to jak z hlediska věku, sociálního statusu, životního stylu, rasy, národnosti, tak i náboženského vyznání.

Tato forma zástavby nepředstavuje ryze americký fenomén, množí se v Argentině (Roitman 2005; Thuillier 2005), Brazílii (Coy 2006) a de facto v celé Latinské Americe s výjimkou Kuby (Janoschka a Borsdorf 2006). Nalezneme je v Kanadě (Grant 2005), na Novém Zélandu (Blandy a kol. 2006), v Austrálii (Quintal a Thompson 2007), Francii či Španělsku (Wehrhahn a Raposo 2006) nebo ve Velké Británii (Landman a Schönsteich 2002). Vyskytují se rovněž i v postkomunistických zemích východní Evropy – v Německu (Bodnar a Molnar 2010), České republice (Brabec 2009), Polsku (Gasior-Niemiec, Glasze, Putz 2009) či v Bulharsku (Stoyanov a Frantz 2006). Nalezneme je v Jižní (Jürgens a Landman 2006; Landman a Schönsteich 2002) i Severní Africe (Kuppinger 2004; Asiedu a Arku 2009). V neposlední řadě byly studovány i v Asii – v Indonésii (Leisch 2002), na Filipínách, v Číně (Wu 2005) Libanonu, Malajsii, Saudské Arábii či Indii.

Mnoho gated communities není jen residenčním prostorem, ale také místem, kde si residenti mohou užít volnočasových aktivit a nerušeného soukromí. Součástí residence může být široké spektrum vybavení a služeb, které maximalizují soběstačnost a zároveň zvyšují izolaci těchto objektů. Vybavení může zahrnovat drogerie, solária, bary, sauny, baletní sály, bazény, knihovny, tenisové kurty, golfová hřiště, cyklistické stezky, ale i soukromá letiště. Rozsah služeb pak může sahát od psychologů, domácích učitelů, hlídání dětí, organizovaných

sportů, zahradníků, lékařů, k vaření, úklidům, řidičům, mytí aut a služebnictvu. (Caldeira 2005: 329). Součástí vybavení mohou být i soukromé školy či přírodní pláže (Genis 2007: 789). Uvnitř zdí je tak residentům nabízen život v naprosté totalitě a zahrnuje jak residenci, tak rekreaci a socializaci – každodennost může probíhat výhradně v rámci vymezeného prostoru, čímž jsou nutnost a příležitosti k externímu kontaktu vytrvale oslabovány.

3 Historie gated communities

3.1 Od středověkého městského opevnění k současnosti

Strach měl v lidské zkušenosti vždy své místo a výstavba měst byla od počátku vedena snahou o ochranu před nebezpečími v podobě nájezdníků a vetřelců (Ellin 2003: 44). Opevněná města jsou tedy stará jako městské osídlení samo, s rozvojem národních států a vznikem policejních složek se však opevnění stala nadbytečnými (Landman a Schönteich 2002: 71). Mnoho autorů tak původ gated communities stopuje až k antice a poukazují na opevněná středověká města jako na přímého předchůdce současných gated communities (Grant a Mittelsteadt 2004: 914), ta však uvnitř svého opevnění shromažďovala heterogenní populaci a byla polyfunkčním prostorem (Brabec 2009: 15). Středověké opevnění reflektovalo také snahu o posílení sociální kontroly pohybu a obchodu (Mumford 1961 dle Grant 2008: 1).

Další významný mezník představuje konec první dekády osmnáctého století, kdy byly vystavěny první soukromé residence zámožných občanů toužících po izolaci od problematických aspektů rychle se industrializujícího města. Příkladem může být Tuxedo Park v New Yorku, soukromé ulice v St. Luis (Blakely a Snyder 1997b: 4), Montretout v Paříži či Llewellyn Park v New Jersey (Le Goix 2006: 78). V průběhu dvacátého století pak vznikla řada podobných lokalit na Východním pobřeží USA či v Hollywoodu, jejichž cílem byla ochrana soukromí a prestiž. V oblasti Los Angeles tak vznikly enklávy jako Rolling Hills, Bradbury či Hidden Hills (tamtéž). Charakter těchto raných opevněných rezervací byl však radikálně odlišný od současných gated communities. „Byla to neobvyklá místa pro neobvyklé lidi.“ (Blakely a Snyder 1997b: 4).

První gated communities byly omezeny na důchodcovské vesnice a separace výjimečně bohatých, většina současných je však orientována na střední a vyšší střední třídu, přičemž roste podíl komunit orientovaných na nižší vrstvy². Prvními masově obchodovanými komunitami byly komunity životního stylu – golfové a volnočasové resorty a komunity pro

---

² Sanchez a kol. (2005: 285) poukázali na skutečnost, že navzdory obecné představě, že gated communities jsou záležitostí především majetnějších vrstev, mají nájemníci více jak dvojnásobně větší pravděpodobnost volby gated community.

seniory (Blakely a Snyder 1997: 89). Důchodcovské komunity byly orientovány na seniory ze střední a vyšší střední třídy, kteří toužili po rekreaci, organizovaném čase a bezúdržbovém bydlení (Blakely a Snyder 1997b: 39). Bezpečnostní prvky představovaly prostředek k ustavení kontroly nad sdíleným vybavením spíše než ochranu před zločinem. Prvními centry prudkého rozvoje byly státy Sunbeltu, především pak Florida, Kalifornie a Texas. Od osmdesátých let se staly všudypřítomné (Low 2001: 46). Blakely a Snyder (1997b: 7) odhadovali, že v polovině devadesátých let tuto formu úniku vyhledávalo 8 milionů Američanů, aktuálnější odhady hovoří o dvojnásobném množství (McGoey 2003 dle Grant 2005: 273; Low 2004: 15). Dnes jsou zdi spíše uvnitř města než okolo něj. Moderní městské prostory z hlediska komplexního užití zdi dalece přesahují cokoli dříve známého (Marcuse 1997: 106).

3.2 Opevňování jako vyhranění úniku před městem

Gated communities lze v mnoha ohledech považovat za pokračování trendu suburbanizace, která byla únikem před problémy industrializujících se měst a také před nepřijatelnými městskými skupinami jako jsou žebráci, prostitutky, rasové menšiny či chudí (Marcuse a van Kempen 1997 in Šulěřová 2004: 44). Suburbie ve svých počátcích představovaly exklusivní enklávy pro střední a vyšší třídu (Low 2004: 19), které se odsunuly z měst i se svými možnostmi podporovat život ve svém okolí a zanechaly tak nejchudší části populace ve vnitřních městech (Savage a Warde 2003: 86). Nahrazení tradičního mřížkového vzorce ulic přerušeny paralelními ulicemi a smyčkami bylo prostředkem k redukci snadného automobilového přístupu a snahou o vytvoření samostatných nepropojených sekcí umožňujících residentům snáze kontrolovat jejich prostor. Absence chodníků či prostorový vzorec slepých uliček tak představovaly první protektivní a izolační prostředky (Ellin 2003: 51). Parkovací místo či garáž nahradily verandu a předzahrádky a orientovaly dům na druhou stranu od ulice a sousedů. Opevňování těchto vnitřně orientovaných residenčních prostor se stalo předvídatelným důsledkem stále redukovanější komunitní komunikace (Blakely a Snyder 1997b: 10). Suburbie tedy sloužily k separaci residentů od města, nyní jsou však místem, kde se od sebe lidé oddělují navzájem. Dnešní brány a ploty představují mnohem fixnější bariéry, než byl vzorec ulic, přesto jsou v souladu se suburbánní tradicí.

Ani samotná ekonomická segregace zcela jistě nepředstavuje nový jev. Sousedství byla vždy schopná exkluze například cenovou politikou. Brány a ploty však vylučují nejen nežádoucí nové residenty, ale i příležitostné kolemjdoucí a lidi z přilehlých lokalit (Blakely a Snyder 1997b: 18). Gated communities jdou tak v mnoha ohledech dále než jiné prostředky

exkluze. Vytváří fyzické bariéry přístupu, privatizují společný prostor, a také občanské a komunální služby (Blakely a Snyder 1997b: 8). Vzniká tak soukromý svět, který potřebuje se svým okolím či širším politickým systémem sdílet jen velmi málo. Rozmach gated communities je stále častěji pozorován v oblastech ležících mimo tradičně vysoce privatizované společnosti jako je USA, tak i v oblastech, které nejsou sužovány vysokou kriminalitou, jako je tomu v případě Jižní Afriky či Brazílie (Atkinson, Blandy a kol. 2005: 401).

3.3 Defensible space

Bezpečnost představuje jednu z nejdůležitějších veřejných služeb a vzestup gated communities lze chápat jako transformaci poskytování prevence kriminality. Na tuto skutečnost poukázal Glasze (2005), který rozmach této zástavby připisoval narůstajícímu důrazu na úroveň sousedství přebírající úlohu vyšší správní úrovně a prostřednictvím fyzických a environmentálních bariér zajišťující své bezpečí. Tento přístup je znám jako „prevence kriminality skrze environmentální design“ (Cséfalvay 2010: 3). Vznik fyzických bariér nemusíme chápat jen jako výraz „militarizace městského prostoru“ (Davis 1992). Jedná se o formu sociální kontroly vepsané do architektury a organizace prostoru. Oscar Newman, autor koncepce obhajitelného prostoru (*defensible space*), tak podobně jako Baron Haussmann věřil, že fyzické uspořádání povede k vytvoření určité sociální formy.

Newman byl prvním, kdo spojil prevenci městského úpadku s opevňováním, které mělo představovat prostředek sociální kontroly residentů nad jejich prostředím. Byl zastáncem teritorialismu a defensivního veřejného prostoru dlouho předtím, než se gated communities staly veřejnou otázkou (Manzi a Smith-Bowers 2005: 349). Koncepce obhajitelného prostoru vznikla v reakci na úpadek nově zbudované výškové zástavby Pruitt-Igoe v St. Luis, jejíž zkázu Newman (1997) vysvětluje absencí pocitu kontroly a identity sdílených prostor. Navrhoval vytvoření „mini-sousedství“ připomínajících suburbánní komunity, jejichž přístupové cesty budou uzavřeny branami a vnitřní ulice budou slepé. Takováto restrukturalizace odstraní průjezdní dopravu a změní charakter ulic, které se stanou místem, kde si mohou děti bezpečně hrát a sousedé mohou interagovat a kontrolovat své okolí. Timothy Crowe (1991) přišel s koncepcí „prevence kriminality skrze vzhled prostředí“ (CPTED) a zavedl široce rozšířený program aplikující Newmanovu koncepci (Low 2001: 48). Základním předpokladem tohoto programu je víra ve schopnost designu a efektivního užívání zastavěného prostředí redukovat strach a výskyt kriminality (Crowe a Zahm 1994: 22). Tento program zdůrazňuje především *přirozenou* kontrolu přístupu, přirozený dohled a teritoriální

chování.

Nejvlivnějším příspěvkem k diskusi o městském prostředí a jeho vztahu ke kriminalitě je práce Jane Jacobs (1972). Od dob knihy *The death and life of great american cities* urbanisté dobře vědí, že „oči na ulici“, tedy sociální kontrola pevně stmelené komunity, představují základní obranu proti kriminalitě. Jacobs považovala sociálně založené mechanismy za účinnější než technické vybavení typu bran a plotů. Tam, kde je užito fyzického uspořádání – jako v případě Newmanovy koncepce, má fyzické prostředí podporovat a povzbuzovat tyto sociální reakce. Gated communities naproti tomu nabízí opevnění a najaté strážce, obojí však residenty zbavuje jakékoliv odpovědnosti za udržování bezpečí ve svém okolí (Blakely a Snyder 1997: 98). Tato zástavba představuje extrémní příklad snahy o prevenci kriminality na lokální úrovni. „Oči na ulici“ byly ale nahrazeny dohledem kamer a bezpečností služby (Cséfalvay 2009: 4).

4 Příčiny vzniku gated communities

Systematický výzkum a diskuse o uzavřených privátních residencích a jejich důsledcích začíná v devadesátých letech a lze ho sumarizovat do tří perspektiv (Bodnar a Molnar 2010: 791). Brenner a Theodore (2002) chápou gated communities jako prostor neoliberalismu. Tato forma zástavby je manifestací strachu z kriminality, úzkosti středních tříd, snahy o ochranu majetku a ústupu od spotřeby veřejných statků (Bodnar a Molnar 2010: 792). Tento přístup akcentuje privatizaci jinak veřejného prostoru a posilování sociální segregace, městské fragmentace a ohrožení konceptu sociálního občanství (Blakely a Snyder 1997b). Druhý proud se zakládá na odlišném pojetí veřejného prostoru. Chris Webster (2002) tvrdí, že přístup k veřejným statkům nebyl nikdy skutečně veřejným. Město je dle jeho názoru příhodnější chápat jako soustavu překrývajících se spotřebních oblastí. Tento přístup staví především na ekonomické teorii klubových statků. Třetí přístup se zaměřuje na právně-institucionální aspekty a gated communities vnímá především jako novou formu správní instituce, která sociální smlouvu a neformální sociální kontrolu nahrazuje právními smlouvami (Blandy a Lister 2005: 288).

Pro municipality jsou gated communities vítaným návrhem, celkové náklady urbanizace jsou totiž pokryty developerem, který následně nechá veškerou společnou infrastrukturu zaplatit koncovému zákazníkovi (Le Goix 2005: 6). Lokální správa je navíc osvobozena od poskytování veřejných statků a služeb (Webster a Glasze 2006: 230). Gated communities jsou také vnímány jako prostředek ke koncentraci majetných daňových poplatníků přinášejících do městské kasy další příjmy (Le Goix 2005: 13). Municipality tak

často aktivně podporují transformaci vlastnictví a správy do podoby privátních komunit. V případě nové zástavby může být vznik privátních správních asociací dokonce vyžadován (McKenzie 2005: 187). Veřejné autority gated communities nevnímají nutně jako trend odštěpení, ale jako formu partnerství se soukromým sektorem, které se stává pro neoliberalní městskou správu symptomatické. McKenzie (2005) a le Goix (2005) tvrdí, že vznik gated communities lze považovat za vzájemně výhodný vztah mezi developery, samosprávou a vlastníky. Tato sousedství pak nejsou jen produktem interakce trhu a lokální správy, reprezentují nové institucionální uspořádání urbánní správy a regulace, v němž partnerství se soukromou sférou hraje významnou roli.

4.1 Strach z kriminality

Rostoucí kriminalita je obvykle popisována jako hlavní příčina rozmachu gated communities. Téměř 70% respondentů ve výzkumu Blakely a Snyder (1998: 57) považovalo bezpečnost za rozhodující pro volbu této formy bydlení. Problémem je skutečnost, že neexistuje jasná spojitost mezi úrovní kriminality a strachem či pocitem nebezpečí (Glasze, Webster, Frantz 2006: 1). Téměř 90% Američanů si myslí, že zločinnost je horší než dříve, ve skutečnosti však mezi lety 1981 a 1989 došlo k jejímu poklesu o 25% (Blakely a Snyder 1998: 55). Nárůst výstavby gated communities tedy není paralelní se vzestupem kriminality. Rozmach tohoto typu zástavby lze vysvětlovat spíše rostoucím strachem z kriminality než kriminalitou samotnou. Low (2004: 130) při srovnání situace v Latinské Americe, kde dochází k nárůstu násilné kriminality³, se situací ve Spojených státech, kde od poloviny osmdesátých let kriminalita klesá, odhaluje totožný diskurz strachu. Brány, zdi, ploty jsou považovány za prostředek k odrazení kriminality, tou je ale mnohem více zužováno vnitřní město. Gated communities jsou však častěji lokalizovány na předměstích. Avšak statistiky ukazující, že tradiční suburbie jsou samy o sobě dostatečně bezpečně, neposkytují residentům přesvědčivou informaci (Low 2004: 116). Zda gated communities skutečně redukuje kriminalitu, to zůstává stále otázkou. Newman (1997) na privátních ulicích sledoval pokles kriminality, jiní však tvrdí, že mezi opevněnými a neopevněnými čtvrtěmi neexistuje rozdíl (Wilson-Doenges 2000: 607, Blakely a Snyder 1997b). Sanchez a kol. (2005: 283) ve své studii neodhalili ani žádný významný rozdíl v pocitu bezpečí mezi obyvateli gated communities a konvenčních čtvrtí. Glassner (1999) poukazuje na to, že mediální záplava zpráv o kriminalitě a násilí vytváří „kulturu strachu“ (Low 2001: 47). Na nejistotě tak dnes mnozí úspěšně vydělávají, osobní bezpečí se stalo hlavním artiklem všemožných marketingových strategií (Bauman

---

³ Podle Roitman (2005: 305) v Latinské Americe kriminalita mezi lety 1980 – 2000 vzrostla o 376%.

2008: 21). Tento interpretační rámec bohužel nevysvětluje rostoucí počet gated communities ve společnostech charakterizovaných nízkou kriminalitou a vysokou úrovní sociální koheze (Atkinson a Blandy 2005: 184).

4.2 Gated communities jako inovace na trhu s nemovitostmi

Dramatický nárůst tohoto fenoménu nelze vysvětlit čistě jen rostoucí poptávkou, nemalá část vysvětlení bezesporu leží také v tržní logice chování developerů snažících se nalézt způsob, jak zacílit specifický segment trhu. Ačkoliv trh s nemovitostmi nepředstavuje tradiční spotřební oblast, i zde dochází k inovacím. Developeri sledují trendy a v situaci, kdy jejich konkurence úspěšně aplikuje tento model, je pravděpodobné, že i ostatní strategii budou replikovat (Blakely a Snyder 1997b: 15). Gated communities slouží jako prostředek diferenciacce produktu a jeho jasné identity v přeplněném trhu s nemovitostmi, navíc pokud je jejich součástí nějaký rekreační prvek restrikce vstupu zajišťují výlučné užívání residentům (Blakely a Snyder 1997: 88). Mnoho developerů vykazuje rychlejší prodeje a návratnost investic do těchto projektů, jednotný konsensus však neexistuje (Frantz 2006: 74). Mladí profesionálové a imigranti preferují městský život, dochází také k růstu populace v malých městech. V reakci na to developeri usilují o nalezení způsobu jak se vyrovnat se změnou preferencí a snaží se nabídnout suburbánní komunity s přidanou hodnotou (Bodnar a Molnar 2010: 805).

4.3 Snaha o kontrolu prostředí a vyvolnění se z městských problémů

Opevňování lze vnímat jako snahu o vyvolnění se z širších městských problémů a odpovědností, a to jak fiskálních, tak sociálních (Atkinson a Blandy 2005: 180). Touha po branách a zdech je často výsledkem změn v sociální a fyzické struktuře suburbií, které podléhají urbanizaci a stávají se tak místy čelícím mnoha problémům a patologiím, jež se dříve týkaly velkých měst (Blakely a Snyder 1997: 88). Z hlediska zastoupení funkcí se na periferii vytváří téměř kompletní města – edge cities – vzdálená od původního centra (Marcuse a van Kempen 2000: 255). Samotné městské problémy obecně jsou tak bezesporu stimulem pro tuto vlnu opevňování.

Touha po kontrole a regulaci okolí představuje další motivaci pro volbu této formy bydlení (Thuillier 2005: 262). Veřejný prostor je vnímán jako nebezpečný a nekontrolovaný. Gated communities jsou zpravidla charakterizovány homogenní sociální skupinou vykazující uvnitř hranic dominanci. Opevnění není určeno jen k exkluzi zločinnosti, ale i k odstranění celé škály chování odchylovajícího se od norem komunity. Zájem o chování konformní s behaviorálními standardy je demonstrován i skutečností, že residenti jsou subjekty smluv,

podmínek a restrikcí (*covenants, conditions & restrictions*) zakazujících „manýry nižších tříd“ jako je barvení domu barvou odporující vyjádření architektonického výboru, oprava auta mimo garáž nebo užívání nevhodného vybavení na terasách (Flusty 1997: 57). Jedná se tedy také o snahu vytvořit kontrolované a předvídatelné prostředí přispívající k neproblematické městské zkušenosti.

Se snahou o kontrolu okolí souvisí zájem o stabilizaci hodnoty nemovitostí (McKenzie 2006: 15). Závazek smluvním podmínkám je chápán jako ochrana před fluktuacemi, kterým čelí konvenční komunity, kde jsou profily residentů, nakládání s pozemky a lokální externality méně předvídatelné (Frantz 2006: 73). Dům reprezentuje pro většinu rodin největší investici a nejdůležitější zdroj finančních jistot (Blakely a Snyder 1997b: 30). Jelikož stabilizace hodnoty nemovitosti závisí na údržbě okolních domů a pozemků, není těžké porozumět tomu, že je většina residentů ochotná přistoupit na vyčerpávající soustavu smluv a omezení, která nepřímou podepírá hodnotu jejich majetku (Low 2004: 159). Podle výzkumu LaCour-Little a Malpezzi (2001: 17) dochází k navýšení prodejní ceny v gated communities o 26% ve srovnání s veřejnými neohrazenými ulicemi.

4.4 Touha po komunitě a vyjádření statusu

Gated communities s vyšší cenou a extensivními regulacemi selektují své obyvatele a vytváří „předpřipravenou“ komunitu sociálně a ekonomicky si podobných (Le Goix 2005: 4). Ztělesňují tak nejen fyzickou, ale i sociální kontrolu prostředí. Sociální prostředí je kontrolováno nepřímými prostředky, jako je cenová politika či lokalizace, přímo pak skrze zmíněnou soustavu smluvních podmínek (Sanchez a kol. 2005: 283). Komunita však nemůže být vybudována jen na základě samotného fyzického designu. To dobře věděl i E. Howard a při projektování zahradního města se zaměřil jak na prostorovou formu, tak na systém správy, který měl být nezávislý na místní samosprávě díky interní organizaci zpravující účty za veřejné služby. Charles Ascher adaptoval Howardovu vizi a rozšířil pojetí privátní správy o restriktivní smlouvy a stanovy. Touto syntézou došlo ke vzniku instituce správní asociace označované jako *homeowners association* (Blakely a Snyder 1997b: 19).

V teoretické rovině představují správní asociace výjimečný prostředek k ustavení silné komunity (Blakely a Snyder 1997b: 34). Studie těchto správních asociací však našly velmi málo důkazů posílení participace a samosprávních iniciativ navzdory tomu, že mnohé z nich aktivně podporují ustavení komunitní identity (Genis 2007: 776). Výzkumy naopak shodně poukazují na nízkou sociální interakci a absenci zájmu o participaci na správních funkcích (Blandy a Lister 2005: 294). Samotný pocit komunity v tomto typu zástavby byl předmětem

výzkumu Georjeanny Wilson-Doenges (2000: 605), která poukázala na významně nižší pocit komunitní vazby doprovázený vyšším pocitem osobního bezpečí v komunitách orientovaných na vyšší příjmové skupiny. V komunitách orientovaných na nižší příjmové skupiny pak mezi gated communities a konvenčními susedstvími neodhalila žádné významné rozdíly ani v pocitu komunity, ani v pocitu bezpečí.

Za významný explanační faktor lze považovat touhu po statusu či jeho vyjádření. Tak jako byly dříve suburbie znakem středostavovského postavení, dnes mohou gated communities představovat symbol statusu uspokojující touhu po exkluzivitě často vyjádřené v majestátních branách a vstupech připomínajících sídla aristokracie (Frantz 2006: 73). Samotné bezpečnostní prvky mohou sloužit spíše jako výraz prestiže než jako obrana před kriminalitou. Gated communities tak můžeme chápat i jako transformaci „amerického snu“ o domě na předměstí do podoby zahrnující zdi a strážce (Low 2004: 173).

4.5 Teorie klubových statků

Současný růst privátních komunit můžeme také chápat jako reakci na neschopnost municipalit poskytnout adekvátní služby. Bezpečí na ulicích, ochranu majetku a investic, dobré služby a infrastrukturu bychom mohli považovat za univerzální práva, která by měla být poskytována všem ve stejné míře, jsou však vysoce ceněnými komoditami a současně tím, co se snaží poskytnout gated communities. Z ekonomického hlediska pak tyto komunity reprezentují nový způsob distribuce statků a služeb a lze je tak vnímat jako prostorově vymezený trh (Low 2004: 20). Privátní enklávy tak mohou vyjadřovat odpor vůči sociálnímu redistribučnímu systému a poskytování veřejných služeb, které je vnímáno jako neefektivní. K podpoře této teze lze poukázat na země, kde gated communities úplně chybí či představují výjimečný jev, tak jako v Německu, Rakousku či Dánsku. Cséfalvay (2009: 10) tvrdí, že příčinou může být schopná státní i místní správa, zajišťující široké spektrum veřejných statků a služeb, které uspokojují potřeby a brání tak potřebě ustavovat exkluzivní enklávy, které by je naplňovaly.

Dichotomie mezi privátními a veřejnými statky nepředstavuje vhodnou výchozí pozici pro diskusi gated communities sdílející charakteristiky obou těchto sfér. Gated communities fungují jako kluby⁴, protože residenté privátně financují společně vlastněné a užívané statky a služby a pouze oni sami mají exkluzivní právo na jejich spotřebu (Cséfalvay 2010: 1). Pojetí klubových statků pochází z práce Jamese Buchanana (1965), který tímto termínem označoval statky, jež jsou podobně jako privátní statky vylučující, ale jsou alokovány na skupiny, kterým je umožněno z nich benefitovat (Manzi a Smith-Bowers 2005: 348). Gated

---

⁴ Ostatně počátek gated communities v USA sahá ke golfovým, tenisovým či jiným sportovním klubům. První gated community – Tuxedo Park byl de facto loveckým a rybářským klubem (Vesselinov a kol. 2007).

communities lze tedy v ekonomických termínech chápat jako formu majetkového práva vznikajícího kolektivní akcí jedinců pro individuální a vzájemné výhody (Manzi a Smith-Bowers 2005: 347). Chris Webster (2002) rozšířil pojetí klubových statků na analýzu této zástavby a zároveň poukázal na to, že většina veřejných statků je ve městech konzumována „menšinou veřejností“ a není skutečně přístupná všem. Charles Tiebout (1956) tvrdil, že veřejné statky je proto lépe chápat jako lokální veřejné statky, protože přináší výhody především residentům v určité vzdálenosti (Webster a Glasze 2006: 229). Soukromé komunity pak zásobují lokálními veřejnými statky v množství, složení a kvalitě odpovídající preferencím residentů (tamtéž). Lze je pak chápat jen jako příklad sdružování ve snaze o zvýšení individuálních výhod i jako alternativní model financování veřejných statků a služeb vznikající na základě ekonomické racionality všech zainteresovaných aktérů.

5 Privátní správa

Mnozí autoři považují za nejvýznamnější charakteristiku gated communities nikoliv jejich fyzickou formu, ale především jejich samosprávnou povahu, proto jí v této části bude věnována zvláštní pozornost. Rozmach této zástavby je v nemalé míře také odrazem proměny sféry městské správy ve prospěch větší decentralizace a oslabení role hierarchické administrativní struktury.

Privátně spravované residenční enklávy, označované jako *common interest development* (CID), představují v USA převládající formu nové bytové zástavby (McKenzie 2005: 188). CID představuje formu vlastnictví, v níž má každý vlastník dva podíly, jedním je vlastnictví domu či bytové jednotky, druhým pak podíl na vlastnictví ulic a rekreačního či jiného vybavení (tamtéž). Koupě nemovitosti je podmíněna souhlasem s obsáhlou soustavou omezení, pravidel a regulací, jejichž součástí je souhlas s placením poplatků správní asociaci (*homeowners association*) zajišťující služby jinak poskytované místní samosprávou (McKenzie 2005: 189). Správní asociace tak poskytují institucionální prostředky k částečné autonomii od města, jeho veřejného života a autority. V roce 1962 existovalo ve Spojených státech 500 těchto asociací, v roce 1992 pak již 150 000, dnes jich je okolo 230 tisíc (Low 2004: 177). Správní asociace tak představují významnou instituci reflektující obrat směrem k privatismu, který charakterizuje neoliberální konsensus (McKenzie 2005: 189). CID je tedy komunitou, respektive majetkovým uspořádáním, v rámci nějž residenti vlastní či kontrolují společné oblasti či sdílené vybavení a ve kterém jsou uplatňována vzájemná práva a závazky vynucované soukromým správním tělesem.

Soustava pravidel, omezení a regulací se týká jak společného, tak individuálního

vlastnictví. Pravidla mohou upravovat podobu vnitřního vybavení, které může být viděno skrz okna, i hodinu, po níž se residenti nesmí stýkat mimo své domovy (Blakely a Snyder 1997b: 21). Standardem jsou pravidla upravující údržbu a vzhled exteriéru a zahrady, jež musí odpovídat společnému standardu stanovujícím omezené spektrum barev, výškové limity keřů a stromů, schválený seznam květin či předepsaný vzhled plotů (Low 2004: 158). Zakázána mohou být domácí zvířata přesahující stanovený váhový limit (Pow 2009b: 221) či v případě komunit pro seniory může být residence odepřena lidem nedosahujícím určené věkové hranice (Blakely a Snyder 1997b: 21). Restrikce mohou také upravovat pravidla chování jako je tomu v případě zákazu hry dětí mimo určené oblasti, stanovení intervalu mytí oken či v případě zákazu věšení prádla venku.

Estetická kontrola krajiny je prostředkem k vymezení jak zástavby, tak residentů jako příslušníků střední a vyšší střední třídy (Low 2004: 154). Brány představují více než jen fyzické bariéry, fungují také jako symbolický znak zdůrazňující elitní status obyvatel. Estetický management byl již dávno elitami užíván k vytyčení hranic majetku (Low 2004: 167). Jedním způsobem vyrovnání se s nerovnostmi ve městě je estetizace diverzity, druhým způsobem je estetizace strachu (Zukin 1995). Přitažlivá jména a pastelově barevné zdi vytváří předpoklady pro normalizaci nerovnosti a segregace (Caldeira 2005: 327). Důkladnou estetizací jsou třídní vztahy depolitizovány a redukovány na pouhou otázku volby životního stylu, vizuálního požitku a dobrého vkusu (Pow 2009: 387). Čistota prostředí je kultivována a udržována vymáháním striktních estetických pravidel prostupujících organizací prostoru a každodenního života.

Soustava pravidel představuje další prostředek k zajištění bezpečnosti a jistoty – a to bezpečnosti finanční. Doplnuje tak zdi, brány a stráže (Low 2004: 159). Správní asociace může sama vytvářet pravidla, která jsou vnímána jako privátní dohody a nemusí se tak ve většině případů přizpůsobovat ústavním standardům. Glasze (2005: 228) i McKenzie (2006: 24) zpochybnili demokratičnost a reprezentativnost těchto asociací. V některých případech má hlasovací právo každá domácnost, nikoliv každý dospělý člen, v jiných případech může být počet hlasů odvislý od hodnoty majetku (Genis 2007: 789). Spíše než o lokální demokracii tak můžeme hovořit o podílnické demokracii (tamtéž).

Privátní charakter však může přinášet i nevýhody, residenti jsou obvykle vystaveni problému dvojího zdanění. Jedna daň je placena municipalitám za poskytování služeb a statků, které nemusí konzumovat. Druhou daň pak představují poplatky správní organizaci za údržbu společně vlastněných a užívaných statků a služeb (Cséfalvay 2010: 2). Jsou známy i případy, kdy se několik komunit proti dvojímu zdanění vzbouřilo a žádalo srážky za služby,

kteří si zajišťují sami (Thuillier 2005: 263). V oblastech, kde gated communities představují normu, nikoliv výjimku, takto vzniklá situace znamená ohrožení pro společné blaho a stabilitu rozpočtu municipalit.

Správní asociace zajišťují, že spolu sousedé nemusí jednat ani v otázkách těch nejmenších sporů, pokud sami nechtějí, namísto toho se mohou obrátit na třetí stranu k posouzení a vyřešení problému (Blakely a Snyder 1997b: 22). Baumgartner označuje tuto situaci jako morální minimalismus – residenty se vyhýbají konfrontaci a snaží se před konfliktem spíše uniknout než dosáhnout dohody (Low 2006: 46). Morální minimalismus ústí v nechuť stěžovat si či bránit přečinům a jen v situaci, kdy je zajištěno, že někdo ponese břemeno morální autority, dochází k vykonávání sociální kontroly (tamtéž). Právní rámec gated communities tak lze stavět do kontrastu s neformální sociální kontrolou vykonávanou v rámci efektivních komunit samotnými členy sdílejícími kolektivní normy a hodnoty (Blandy a Lister 2005: 288). Silný právní rámec a jeho vymáhání správní organizací zbavuje residenty nutnosti sjednávat sdílený standard chování a vymáhat ho obvyklými prostředky sociálních sankcí. Blandy a Lister (2005: 299) se proto domnívají, že toto uspořádání neposiluje sociální kapitál ve smyslu sociálních sítí, norem a sankcí.

Z ryze ekonomické perspektivy nejsou privátní sousedství natolik odlišná od veřejných municipalit, jak je obvykle předpokládáno (Glasze 2005: 229). I samy municipality se odklání od přímého poskytování veřejných služeb a najímají soukromé dodavatele (tamtéž). Rozhodovací proces v privátních sousedstvích však probíhá stejně jako v běžné soukromé společnosti. Standard rovnosti a otevřeného rozhodování je méně rigidní než ve veřejné sféře. Pro běžné soukromé společnosti je toto zřídka vnímáno jako problém – může v nich totiž figurovat dominantní podílník. V privátních sousedstvích vede nerovnost mezi lišícími se zájmy a absence demokratických institucí k porušení základních demokratických principů (Glasze 2005: 228).

Gated communities jsou založeny na formální struktuře, tedy na smluvním právním rámci. Smluvní povaha implikuje pocit volby, kdy obě strany vstupují do vztahu dobrovolně a akceptují budoucí omezení. Výzkumy však ukazují, že residenty si zpravidla nejsou vědomi všech detailů, ke kterým se upisují. Studie ve Spojených státech ukázala, že se méně jak 10% residentů seznámilo se smluvními podmínkami před samotnou koupí (Alexander 1994 dle Blandy a Lister 2005: 297). Tato skutečnost je výzvou pro teorii klubových statků chápající residenty jako racionální ekonomické aktéry usilující o maximalizaci zisků. Volba však může být jen preferencí založenou na volbě životního stylu, při níž jsou úskalí nevýhodných právních detailů jednoduše ignorována.

6 Důsledky gated communities

Debata o gated communities se obvykle dělí na dva tábory. Na jedné straně jsou vnímány jako symptom rozpadu širší společnosti kulminující ústupem vyšší střední třídy ze smysluplného veřejného prostoru, jako nepřírozené dělení městského prostoru dále fragmentující město i společnost. Na této straně stojí většina akademické literatury chápající rozmach gated communities jako indikátor narůstajícího sociálního rozštěpení, jako tvorbu nových bariér mezi chudými a bohatými, tedy jako symptom městských patologií, mezi nimiž je sociální exkluze považována za nejvýraznější (Manzi a Smith-Bowers 2005). Na druhé straně je však možno v tomto fenoménu vidět inovativní a efektivní způsob distribuce veřejných statků, rozšíření svobod spotřebitele veřejných služeb či řešení vzrůstajícího strachu. Hodnocení důsledků se zpravidla ostře liší v závislosti na zvolené perspektivě, z hlediska residentů jsou vyzdvihována pozitiva, z hlediska jejich okolí a celkové městské krajiny vystávají spíše negativa, proto následující část bude analyticky rozčleněna na tyto dvě perspektivy.

6.1 Dopad na širší městskou společnost

Atmosféra tolerance, kterou město historicky deklarovalo, vycházela z existence sociální a kulturní diverzity, jejíž akceptování znamená sdílení veřejného prostoru s lidmi žijícími životy, jejichž podobu nemusíme schvalovat (Zukin 1995). Absence důvěry je pro městský prostor pohromou, nelze ji nijak institucionalizovat, je však podporována dostatečnou diverzitou (Jacobs 1972 in Šulěřová 2006: 47). Tím, že se občané rozdělují do homogenních nezávislých cel, je jejich místo v širším občanském celku ohroženo, narůstá jejich odpor řešit komunální, natož regionální problémy (Blakely a Snyder 1997: 97).

Gated communities se vymezují vůči svému okolí, před jehož negativním působením se snaží chránit, samy však produkují externality zasahující okolí (Le Goix 2005: 14). Ohrožením mohou být v důsledku přemístění kriminality do přilehlých nechráněných oblastí (Atlas a Le Blanc 1994 in Atkinson, Blandy a kol. 2005: 408; Hesley a Strange 1999 in Le Goix 2005: 15). Tato skutečnost může vést k preventivnímu ohrazování přilehlých sousedství bránících se redistribucí kriminality a odklonu dopravy (Le Goix 2005: 15). Dopad na okolí však může být i pozitivní, jako symbol vysokého statusu může výskyt této zástavby pozvednout renomé svého okolí (Atkinson, Blandy a kol. 2005: 411).

Hodnota veřejného prostoru a jeho ohrožení privatizací se stalo nejčastěji citovaným tématem mezi kritiky současného urbanismu (Glasze 2005: 222). Privatizace veřejných služeb však může být ospravedlňována i tak, že omezené zdroje municipalit jsou šetřeny ve prospěch méně majetných, kteří nemohou participovat v privátních klubech (Grant 2005: 283). Přesto je důležité mít na paměti, že veřejný prostor představuje centrum integrace, kde se jedinci

odlišných sociálních skupin dostávají do kontaktu a neplánovaných interakcí (Vesselinová a kol. 2007: 111).

V literatuře se můžeme setkat s debatou, zda sociální segregace představuje pozitivní či negativní jev. Podle některých (Blauw 1991; Greenstein a kol. 2000) lze segregaci považovat za pozitivní, protože přispívá k uchování zvyků a životního stylu a posiluje sociální vazby skrze sítě reciprocity a pomoci (dle Roitman 2005: 306). Do jaké míry gated communities přímo přispívají ke zvýšení segregace je dosud nejasné, výzkumy totiž ukazují, že jejich geografická lokalizace většinou sleduje socio-prostorovou strukturu oblasti. Komunity pro vyšší střední třídu jsou lokalizovány ve čtvrtích vyšší střední třídy a enklávy nižší třídy se nachází ve čtvrtích nižší třídy (Le Goix 2005).

Samotná prostorová separace také přináší mnoho praktických problémů pro efektivní management a fungování města. Přístup pro požárníky, policii či záchrannou službu představuje zásadní problém, stejně jako zhoršení dopravní dostupnosti lokality. Jako součást zastavěného prostředí gated communities nepřispívají ani k veřejnému prostoru, ani ke svobodě pohybu uvnitř města (Caldeira 2005: 327).

6.2 Důsledky pro obyvatele gated communities

Život v sociálně homogenním prostředí přináší možnost snazšího společného bytí, zbaveného potřeby porozumění, tolerance a kompromisů. Čili těch potřeb, které předpokládá život v rozmanitosti (Bauman 2008: 85). V sociálně izolovaném prostředí vede sociální distance ke stereotypizaci a neporozumění, což obratem přispívá k větším obavám. Důležitost sociálně heterogenních oblastí spočívá v empatii generované setkáváním lidí rozdílných sociálních vrstev a odlišných zkušeností (Atkinson a Blandy 2005: 179). Gated communities lze tedy chápat jako umělé vytváření bariér sociální interakce, tvoření sociálních sítí, stejně tak jako překážku zvýšení tolerance mezi odlišnými kulturními, rasovými a sociálními skupinami. Low (2004: 109) upozornila na obavy dětí vyrůstajících v tomto sociálně homogenním prostředí z dělníků, s nimiž nemají zkušenost. Čím větší je sociální homogenita komunity, tím je také nižší úroveň politické participace. Vytvořením komunit homogenních politických zájmů je redukován lokální konflikt vtahující občany do veřejné sféry (Putnam 2001).

Ačkoliv se to může zdát nelogické, vytváření opatření proti kriminalitě může spíše zvýšit než snížit strach stojící v pozadí těchto opatření. Zdi, materializující strach, residentům neustále připomínají, že svět za jejich hranicemi je nebezpečný (Blakely a Snyder 1997b). Strach podněcuje defenzivní jednání a ve chvíli, kdy k němu dojde, dodává toto jednání strachu na hmatatelnosti, která se stává stimulem a motivací k dalšímu sebe-množení strachu

(Bauman 2008: 18). Podle Genise (2007: 773) tak strach může být důsledkem, nikoliv příčinou života v gated communities. Touha po ochraně nemusí předcházet volbě tohoto typu bydlení, může být výsledkem úzkosti vzniklé na základě života v segregovaném prostředí.

Uzavřením lokality dochází ke zhoršení přirozeného dohledu, snižuje se totiž počet lidí procházejících bezděčně lokalitou. Konstruktivní řešení představující bariéru veřejnému pohledu, eliminuje podmínky jak pro policejní dohled, tak pro kontrolu běžnými kolemjdoucími (Crowe a Zahm 1994: 25). Jacobs poukázala na to, že udržení pohledu na ulice je důležité pro vytvoření bezpečnějších ulic a čtvrtí (Low 2004: 22). Redukce zločinnosti a zvýšení bezpečnosti tak mohou být paradoxně spojeny s otevřeností, přirozeným dohledem a frekventovanými cestami odrazujícími kriminálníky, ačkoliv jim současně umožňují přístup. Tento typ zástavby může dokonce přispívat ke zvýšení rizika tím, že označuje bohaté enklávy a tvoří tak lukrativní cíl pro vloupání (Low 2004: 131).

Soukromá správa disponuje odpovědností a mocí často ležící v rukou nezkušeného dobrovolnického personálu, který svou činnost vykonává bez jakéhokoliv regulativního dohledu (McKenzie 2006: 26). Omezení, která tyto organizace kladou, jsou vyňata z ústavních regulací v důsledku toho, že je uplatňují nevládní organizace v rámci privátního prostoru. Jejich rozsah však často hraničí s omezením svobody projevu – příkladem může být zákaz věšení vlajek či politického projevu. Správní organizace disponují mocí k vymáhání poplatků za společné výdaje pod hrozbou konfiskace či nuceného prodeje nemovitostí. Téměř ve všech státech není vyžadována žádná kompetence, vzdělání či licence k výkonu těchto správních funkcí, ačkoliv správci těchto organizací operují s biliony dolarů jiných lidí (McKenzie 2006: 27).

Webster (2002) považuje privátní správu za účinné řešení, residenty si totiž mohou zvolit balíček komunálních služeb podle osobních preferencí. Transfer správních funkcí do privátní sféry může navýšit jejich efektivitu tím, že jsou vystaveny tržnímu prostředí (McKenzie 2006: 10). Daňoví poplatníci často platí za služby, které jim nejsou vždy bezprostředně dostupné, v prostředí uzavřených komunit však residenty platí za privátní služby sdílené jen se členy komunity. Služby jsou distribuovány efektivněji a spravedlivěji, ačkoliv více restriktivně (Low 2004: 196).

V neposlední řadě pozitivem pro residenty může být vyšší pocit bezpečí. Blakely a Snyder (1997) odhalili, že většina obyvatel gated communities v USA si myslí, že zdi a ploty napomáhají snižování kriminality a lidé se cítí v tomto prostředí bezpečněji⁵. Ačkoliv

---

⁵ Sanchez a kol. (2005) však dospívají k odlišnému závěru, ačkoliv očekávali větší pocit bezpečí, u residentů gated communities neodhalili ve srovnání s konvenčními čtvrtěmi rozdíl ve vnímaném pocitu bezpečí.

se obyvatelé mohou cítit bezpečněji, výskyt kriminality se neliší od neuzavřených objektů (Abe-Kudo 2007; Atlas a Le Blanc 1994 dle Atkinson a kol. 2005; Blakely a Snyder 1997: 97; Wilson-Doenges 2000: 607). Opevnění vyvolává v residentech pocit falešného bezpečí. Elektronické či fyzické prostředky nahrazují neformální sociální kontrolu. Odpovědnost individuí je přenesena na technické prostředky a vzniká pocit, že již není třeba věnovat pozornost svému okolí (Koskela 2003: 294).

7 Proměny současného městského prostoru

Empirické studie oprávněně zdůrazňují, že význam a funkce gated communities nemohou být abstrahovány od lokálního kontextu, produkce a šíření tohoto fenoménu však nepředstavuje ryze lokální proces. Tento proces se odehrává v globálním kontextu a je spojen s mezinárodními ideologiemi, diskurzí a sítěmi (Genis 2007: 772). Residenční separace je komplexním procesem, na který působí rozmanité sociální, ekonomické, kulturní i politické faktory (Sýkora 2010: 45). Odpověď na otázku, proč tato forma residenční segregace vzniká, bychom měli hledat v charakteru společnosti, ekonomiky, politiky a jejich přeměn (Le Goix 2005 in Brabec 2009: 21). V této části bych se proto rád zaměřil na širší trendy a změny stojící v pozadí vzestupu gated communities.

7.1 Restrukturalizace globální ekonomiky

Mnoho autorů vidí spojitost mezi vzestupem soukromě organizovaných čtvrtí a krizí Fordismu, globální ekonomickou restrukturalizací a výslednou změnou v socio-prostorové třídní struktuře (Webster a Glasze 2006: 226). Gated communities jsou často chápány jako symbol vzniklé společenské polarizace a fragmentace (Frantz 2006: 64). Současný vývoj lze také vnímat jako součást trendu komodifikace⁶ městského veřejného prostoru (Christopherson 1997: 419). Ekonomická restrukturalizace v sedmdesátých a osmdesátých letech vedla k množství politických a sociálních změn jako důsledku nerovného rozvoje vycházejícího z rychlé relokace kapitálu (Harvey 1990 dle Low 2001: 46).

V západních zemích došlo k přechodu od industriální k postindustriální společnosti, přičemž tento přechod byl doprovázen sociální polarizací (Bauman 2008: 16). Narůstající mobilita kapitálu, marginalizace pracovní síly a krize sociálního státu započaly spolu se změnami ve výrobních praktikách a deindustrializací v sedmdesátých letech a akcelerovaly během éry Reagana a Thatcherové, kdy došlo k zintenzivnění důrazu na kapitalismus volného trhu (Marcuse a van Kempen 2000: 262). Přechod k post-fordistické flexibilní produkci byl

---

⁶ Dear a Flusty (1998: 63) gated communities označují jako „communities“, tedy jako komodifikované komunity vytvořené k uspokojení (a zisku) poptávky vymezené části trhu.

doprovázen přechodem od Keynesiánství k neoliberální politice (Cséfalvay 2009: 7). V důsledku příjmové polarizace roste underclass na jedné straně a vysoce kvalifikovaná mezinárodní elita na straně druhé, přičemž dochází k destrukci pracovních míst na střední úrovni (Castells 2002). Tato explanace tedy předpokládá, že rostoucí sociální rozdíly vedou k rostoucímu prostorovému rozpojení mezi bohatými a chudými. Neoliberální urbanismus, doprovázející neoliberální ekonomickou restrukturalizaci, usiluje o expanzi tržních sil na sektor nemovitostí a bydlení (Genis 2007: 772). „Změny v ekonomické politice, ústup státu jako poskytovatele služeb, privatizace a deregulace ekonomiky zvláště ovlivnili rozvoj gated communities jak na straně poptávky, tak na straně nabídky.“ (Cséfalvay 2009: 9).

7.2 Fragmentace městského prostoru

Města vždy vykazovala funkcionální, kulturní či statusové rozdělení, diferenciaci mezi oblastmi však vzrostla a jejich hranice se staly ostřeji vymezené (Marcuse a van Kempen 2000: 250). Zatímco ghetto představuje extrémní formu residenční segregace, gated communities jsou extrémním případem separace – tedy dobrovolné segregace (Sýkora 2010: 23).

Trvalou součástí současné urbánní analýzy je sociální polarizace, tedy narůstající rozdíl mezi bohatými a chudými. „Duální město, manifestované prostorovou koexistencí velkého sektoru profesionální a manažerské střední třídy s rozšiřující se městskou underclass, ztělesňuje kontradiktorní vývoj nové informační ekonomiky [...]“ (Castells 2002: 288). Jedná se tedy o prostorovou manifestaci polarizace a segmentace pracovní síly pod vlivem technoeconomické restrukturalizace. Duální město nepředstavuje pouze dva světy, ale „množství společenských univerz“, jejichž vlastností fragmentace, jasná definice hranic a nízká úroveň komunikace mezi jednotlivými částmi (Castells 2002: 309). Polarizované město Saskie Sassen také vychází ze změn v ekonomice a zaměstnanecké struktuře a postindustriální restrukturalizace vztahu mezi zaměstnancem a zaměstnavatelem, jako nejzásadnější faktor však bere globalizaci (Šulěřová 2004: 13). Globalizující se města se vyznačují vznikem nových sociálně prostorových formací, které jsou nové ve svém rozsahu, výjimečnosti a významu (Marcuse a van Kempen 2000: 252). Mezi tyto formace, vyznačující se relativní sociální homogenitou a jasným vymezením hranic, patří exklusivní enklávy (zahrnující gated communities).

Rozdělené město (*divided city*) je koncept Petera Marcuseho (1993), který tvrdí, že současné město není duální, ale spíše rozdělené („quartered“). Za zlomové období považuje přelom sedmdesátých a osmdesátých let, kdy dochází k přechodu od fordistické

k postfordistické společnosti, k ekonomice služeb, ke globální organizaci produkce a distribuce, k post-sociálnímu státu. Van Kempen (2007) zároveň upozorňuje, že vliv makroekonomických procesů, zejména globalizace, na prostorové formy města je nutno přijímat s velkou opatrností a je nutné se věnovat také procesům na nižší úrovni.

Ačkoliv se tedy autoři liší v představě o množství a povaze částí, na které se současný městský prostor rozpadá, shodují se na tom, že fragmentace městského prostoru narůstá a rozdíl mezi bohatými a chudými se prohlubuje.

7.3 Neoliberalismus a proměna městské správy

Neoliberalismus, chápaný jako modalita městské správy, prostorově selektivní politická strategie a forma diskurzu, ideologie a reprezentace, se stává základním prostředkem k popisu současných městských podmínek (Brenner a Theodore 2005: 103). Základem neoliberální ideologie je představa, že otevřený a neregulovaný trh představuje optimální mechanismus pro ekonomický rozvoj (Brenner a Theodore 2002: 350). Města představují klíčovou oblast, v níž dochází k artikulaci množství neoliberálních iniciativ usilujících o rozšíření tržních vztahů napříč všemi sektory společnosti (Brenner a Theodore 2002: 349). Gated communities lze považovat za rys krajiny neoliberálního města, typicky charakterizovaného upadajícím významem veřejného bydlení a veřejného prostoru, nárůstem privatizované krajiny gentrifikace, obnovy center, megaprojektů a jiných forem nerovného rozvoje (Hackworth 2007 dle Rosen a Razin 2009: 1703). Porozumění současnému procesu neoliberalizace vyžaduje uchopit nejen jeho politicko-ekonomické základy, ale také institucionální formy, kterých nabývá.

Vznik gated communities bychom také měli zasadit do proměny městské správy, jejíž role směřuje k inovativnějšímu a podnikavějšímu přístupu usilujícímu o ekonomickou prosperitu (Harvey 2001). Municipality získávají důležitost jako proaktivní činitel v rozvojových strategiích (Mayer 1994). Manažerský přístup městské správy typický pro šedesátá léta byl v průběhu let sedmdesátých a osmdesátých nahrazen podnikatelským přístupem. Role městské správy se změnila z redistributivního zastoupení státu na aktéra usilujícího o zlepšení městské ekonomické a sociální situace (Mayer 1994: 326). Municipality se snaží o maximalizaci své atraktivity pro investice a rozvoj. Významnou součástí podnikatelského přístupu je restrukturalizace poskytování veřejných služeb a vytváření veřejno-soukromých partnerství (*public-private partnership*), jejichž součástí jsou i gated communities (Brenner a Theodore 2005: 104). V mnoha oblastech představovala místní samospráva exklusivního poskytovatele služeb, v současnosti se tato sféra otevírá trhu

a začínají na ní figurovat privátní aktéři.

Postmoderní urbanismus, nahrazující modernistickou vizi vědecky-rationálního města, chápe gated communities stojící po boku edge cities, etnických enkláv, zábavních parků⁷ a zakazujících prostor jako součást nového prostorového vzorce měst vyznačujícího se akutní fragmentací a specializací (Dear a Flusty 1998: 60). Zatímco moderní město se snažilo racionalizovat své prostředí, postmoderní město s anti-technokratickým klimatem vyvolává sérii blízce spjatých reakcí zahrnujících retribalizaci, nostalgii, únik a spirituální obrat (Ellin 1997: 26). Retribalizace se v městské krajině projevuje vznikem segregovaných komunit. Nostalgie je manifestována popularitou neotradičního urbanismu. Únik je charakterizovaný ústupem od širší komunity či únikem do světa kolektivní či osobní fantazie a zahrnuje také privatizační tendence, jejichž součástí jsou gated communities.

8 Celková proměna městského prostoru

Vzestup popularity gated communities lze dát do vztahu s dalšími architektonickými a plánovacími inovacemi a s celkovou proměnou morfologie města: obchodní domy, veřejné budovy, náměstí a parky – to vše je stále častěji vybaveno bezpečnostními mechanismy (Flusty 2001). Tato místa poskytují pečlivě kontrolované, separátní a bezpečné prostředí, z něhož je exkludováno vše nežádoucí. Soja (2000) a Sorkin (1992) vnímají současnou městskou krajinu jako fragmentovanou do „zábavních parků“, jakými jsou nákupní centra, edge cities a gated communities. Podobně i Marcuse a van Kempen (2000) chápou současný prostorový řád města jako stále více rozdělený s narůstající nerovností jednotlivých částí, které se od sebe stále výrazněji oddělují, a to i prostřednictvím zdí. Tak jako si střední vrstvy a elity vymezují svá území zdmi či kamerami, tak i ti méně privilegovaní vytváří své vlastní opevněné komunity. Jednou z metod je vytvoření zakázané reputace, vznikají tak „no go“ oblasti (Bauman 2002 in Šulěřová 2004: 53). Postmoderní města se stávají více bráněným a bránitelným prostorem, než byla industriální města (Koskela 2003). To, co Ellin (2003) nazývá „architekturou“ strachu, obrací městské prostředí do podoby uzavřených a privatizovaných oblastí. S mizením živého veřejného prostoru se městská krajina stává chaotickou soustavou enkláv s homogenní sociální strukturou a více či méně omezeným přístupem všeobecné veřejnosti (Cséfalvay 2009). Christopherson (1997: 410) jako odlišující vlastnost současného městského prostoru považuje právě intenzivní administraci prostoru a jeho pevnostní charakter. Sylke Nissen (2008) nazývá tyto nové prostorové formy stojící na

---

⁷ Zábavní parky Michael Sorkin charakterizuje jako místa bezmezné simulace, charakterizovaná exterritorialitou a technologickým a fyzickým dohledem a kontrolou (Sorkin 1992 dle Dear a Flusty 1998).

pomezí veřejného a soukromého prostoru „prostorem hybridního charakteru“ charakterizovaným částečným či úplným transferem státních či lokálních práv na soukromé komerční aktéry, kteří nad tímto prostorem přebírají kontrolu.

8.1 Privatizace veřejného prostoru

Privatizace veřejného prostoru je jednou z hlavních charakteristik postmoderního města (Hannigan 1995 in Šulěřová 2004: 23). Pro privatizované prostory je charakteristický defensivní design, který je reakcí na vztah mezi ziskem a bezpečností (Christopherson 1997: 420). Exkluze je legitimizována odkazem k bezpečí, zdraví a pohodlí ostatních (Pospěch 2009: 181). Podstatou není obava z nebezpečí, ale z odlišnosti a deviace (Flusty 2001: 664). Narůstající privatizace transformovala taková místa jako Bryant Park⁸ či Union Square v New Yorku do podoby bezpečných, středostavovských prostředí udržovaných skrze striktní dozor a policejní kontrolu (Low 2001). Dochází k homogenizaci veřejného prostoru, vzniká krajina, ve které je každá interakce pečlivě plánována (Mitchell 1995: 119). Projektovaná diverzita vytváří obchodovatelný terén stojící v opozici nekontrolovaným sociálním interakcím, jež by mohly ohrožovat směnnou hodnotu (tamtéž).

Městská krajina je stále častěji obývána privátními správními organizacemi operujícími v rámci území spravovaném municipalitami. Příkladem jsou správní asociace gated communities (HOA) a programy pro zlepšení podnikání (tzv. *business improvement district* - BID). BID zahrnuje majitele nemovitostí platící poplatky nad rámec daní za doplňkové služby, jako je bezpečnost, údržba či ekonomický rozvoj (Baer a Feiock 2005: 42). *Program pro zlepšení podnikání* je podobně jako právní uspořádání gated communities součástí podnikatelského diskurzu městské správy, současně však významně proměňuje hranici mezi veřejnou a soukromou sférou (Ward 2006: 55). BID je stejně kontroverzní jako gated communities, a to z podobných důvodů vztahujících se k erozi lokální demokracie – rozhodování o budoucnosti veřejné sféry leží spíše v rukou obchodníků než demokraticky volených zástupců (Minton 2006: 3). BID usiluje o vytvoření atraktivnějšího prostředí podobného obchodním domům (Minton 2006: 17). Někteří komentátoři proto o tomto fenoménu hovoří jako o obchodním domě beze zdí („malls without walls“) (tamtéž). BID tak představuje prostor formálně vlastněný veřejnými aktéry, který je však spravován a kontrolován privátními činiteli (Nissen 2008: 1137) ovlivňujícími vzhled a atmosféru lokality, složení obchodů – podnikatelé tak získávají právo rozhodovat o tom, co by se mělo či nemělo dít na veřejných ulicích (Ward 2006: 63). BID jsou proto často viněny

---

⁸ Bryant Park je příkladem realizace programu BID, jemuž je věnována pozornost v další sekci (Ward 2006).

z transformace veřejného prostoru do podoby zábavního parku, v němž není místo pro aktivity či chování neodpovídající stanovenému image lokality.

8.2 Pevnostní urbanismus a projektovaná diverzita

Město se stalo místem spotřeby, městští aktéři se proměnili z občanů v konzumenty (Christopherson 1997: 410). V době post-industriální ekonomiky se „image“ města stává klíčovou pro úspěch. Město se jako lokalita vhodná pro přilákání investic snaží o atraktivní vzhled (Harvey 2001). K přilákání kapitálu a lidí je nutné poskytnout spotřební zázemí (Jayne 2006). Ve snaze neztratit vitalitu města zahrnují kancelářské či nákupní parky aspekty urbanity, do interiérů jsou zakomponovány alespoň symboly ulic a náměstí – lavičky, lampy, vývěsní štíty, fontány či stromy – jedná se však o předstíranou urbanitu, zbavenou spontánních a kreativních kvalit skutečné urbanity (Ellin 2003: 53). Disneyfikace prostoru implikuje narůstající odcizení od možnosti nezprostředkované interakce a narůstající kontrolu silnými ekonomickými a sociálními aktéry nad produkcí a užitím prostoru (Mitchell 1995: 119). Veřejný prostor se tak stává kontrolovanou reprezentací zužující rozsah žádoucí veřejnosti. Dochází k filtrování sociální heterogenity městského davu, která je nahrazena bezvadnou tkaninou středostavovské práce, spotřeby a zábavy (Mitchell 1995). Steven Flusty (1997) rozpracovává koncepci „pevnostního urbanismu“ představenou Davisem (1992) a zaměřuje se na tzv. „zakazující prostory“, které jsou projektovány tak, aby zastavily, odstrašily či filtrovaly případné uživatele. Stejně tak si i Zukin (1998) všímá toho, že většina postmoderních míst je přímo navržena tak, aby vedla k vyloučení „nepatřičných“ skupin (Šulěřová 2004: 24). Flusty (1997: 48) rozlišuje pět typů zakazujících prostor. Tajné prostory představují místa, která nelze nalézt, jsou maskována či zahalena překážkami bránícími pohledu. Kluzké prostory jsou nedosažitelné v důsledku zdlouhavých či zcela chybějících přístupových cest. Krunýřové prostory jsou chráněny překážkami, jako jsou zdi, brány či kontrolní vstupy. Trnité prostory nelze pohodlně obývat – jsou chráněny takovými detaily, jako jsou postřikovače aktivující se k odstranění pobudů. Neklidné prostory pak není možné nepozorovaně užívat kvůli aktivnímu monitoringu hlídkami či kamerovými systémy.

8.3 Dohled a kontrola městského prostoru

S privatizací a snahou o co největší atraktivitu městských prostor souvisí další vlastnost současného města – kontrola a dohled. Koskela (2003: 293) tvrdí, že kamerové systémy ve městech představují rozšíření technologie moci do té míry, že se města stala enormním Panoptikonem, v němž je dohled stejně jako v dnešním městském prostoru všudypřítomný a neověřitelný. Kritici dohledu se obávají zvýšení segregace, polarizace a potlačení živosti

a spontaneity městského prostoru. Podle Davise (1992: 356) je důsledkem snah o zabezpečení města destrukce jakéhokoliv skutečně demokratického městského prostoru. Dohled je možno využít jako prostředek homogenizace, vyloučení „druhých“ a purifikace, tedy k očištění veřejného prostoru do atraktivní podoby sloužící těm, kteří mohou konzumovat (Davis 1992; Flusty 2001; Mitchell 1995). Dohledu je užíváno k vyloučení podezřelých mladistvých, bezdomovců, politických aktivistů, minorit (Koskela 2003: 301). Coleman (2003: 22; 2005: 136) tvrdí, že klíčovým úkolem kamerových systémů je popírání či zneviditelnění nerovných sociálních vztahů či chování, které neoliberalní město vidí jako morálně či politicky nepřijatelné. Programy prevence kriminality nejsou nezbytně orientovány na právně vymezenou kriminalitu, ale na skupiny či jednotlivce nekompatibilní s představou města (Coleman 2004: 298). Dochází tak k syntéze dohledu s širšími strategiemi managementu kvality života a prostoru, který má vytvořit vhodné image místa. Dohled se stává prostředkem k realizaci vize řádu neoliberalního města (Coleman 2003: 30). Strategie kontrolované spontaneity usiluje o realizaci idealizované středostavovské percepce řádu a ustavuje hegemonní estetiku týkající se toho, kdo by měl či neměl být viděn (Coleman 2003: 32). Dochází tak k potlačení politických a kulturních projevů či nerovností, ztělesňovaných bezdomovci nebo pouličními prodejci. Dohled tak slouží k odstranění či skrytí negativních aspektů neoliberalního města a doplňuje spektrum „zakazujících prostor“ vymezené Flustym (1997). Oproti osobní kontrole vykonávané v dřívějších dobách je současná regulace neosobní a zastřena designovými a neobtrusivními technikami (Christopherson 1997).

9 Závěr

Gated communities dnes nepředstavují okrajovou záležitost, týkající se výhradně amerických měst a jejich nejbohatší populace, prostorový i sociální rozmach by nás měl nutit k zamyšlení. Význam spočívá více než v jejich množství v tom, co nám říkají o širších sociálních tlacích ovlivňujících, jak a kde lidé chtějí žít. Jako forma segregace vyčleňují určitou část populace a redukuje vazby na širší celky. K navýšení soběstačnosti těchto lokalit přispívá i právní uspořádání současně poukazující na širší proměny v městské správě a regulaci. Správní autonomie residentům umožňuje uniknout před městskými problémy, kontrolovat své okolí a rozhodovat o jeho osudu. Současně je residentům garantován přístup ke statkům a službám, jejichž distribuce municipalitami nemusí odpovídat požadavkům. Jakkoliv lákavé mohou být krátkodobé výhody života v této zástavbě, neměly by být zanedbávány dlouhodobé důsledky, které přináší pro celkovou městskou krajinu. Absence veřejného prostoru v této formě zástavby brání integraci městské populace. Rozdělení prostoru tak nemusí být jen produktem rozdělené městské společnosti, fragmentace prostoru může naopak rozdělovat městskou společnost (Marcuse a van Kempen 2000: 250).

Ačkoliv tento fenomén vykazuje značnou vnitřní variabilitu, jeho globální rozšíření umožňuje zasadit ho do širších proměn města a poukázat tak na skutečnost, že tuto socio-prostorovou formaci nelze vnímat jako jev izolovaný, ale jako součást procesů a trendů probíhajících v městské krajině jednadvacátého století. Empirické práce obvykle připisují rozmach gated communities změnám v subjektivní zkušenosti středních a vyšších středních tříd. V této zkušenosti začíná mít strach z kriminality a touha po bezpečí centrální místo. Přestože tyto studie oprávněně zdůrazňují potřebu vysvětlení specifických významů a funkcí, často staví roli globálně-lokálních vazeb a politicko-ekonomických vlivů na druhořadé místo. Práce tedy usilovala o zasazení tohoto fenoménu do restrukturalizace globální ekonomiky, v jejímž kontextu lze gated communities vnímat jako odraz narůstající sociální polarizace a současně jako neoliberalní expanzi tržních sil do sektoru poskytování veřejných statků a služeb. Tento fenomén by měl být také vnímán jako prvek duálního, polarizovaného či rozděleného města, tedy města vyznačujícího se nerovností mezi jednotlivými částmi, jež jsou od sebe stále výrazněji odděleny. V souvislosti s proměnou městské správy můžeme tuto zástavbu vnímat jako inovativní institucionální uspořádání městské správy. Gated communities mají vztah i k dalším morfologickým změnám, které v důsledku zmíněných procesů v městské krajině probíhají. Městské prostředí je stále častěji místem kontroly, separace a honby za bezpečím, místem privatizované krajiny kontrolované reprezentace

očištěné od nežádoucích elementů ohrožujících středostavovský konzum. Cílem této syntézy bylo zdůraznit, že gated communities nejsou ryze lokální otázkou, ale procesem probíhajícím v globálním kontextu a vázaném na mezinárodní ideologie, diskurzy a sítě.

Suburbie potkal osud většiny statusových symbolů, staly se přístupnější širším masám a tím ztratily na své exkluzivitě. Zdá se však, že podobný proces probíhá i v gated communities, které přestaly být bydlením výjimečných a stávají se dostupné pro střední i nižší třídy. Pokud tím dojde k devalvaci jejich statusu, musíme se ptát, co přijde potom. Doufejme, že to nebude další, snad jen těžko představitelné, zostření segregace a izolace.

10 Seznam použité literatury

- Asiedu, A B – Arku, G 2009 „The rise of gated housing estates in Ghana: Empirical insights from three communities in metropolitan Accra.“ In: *Housing and Built Environment* 2009 (24): 227-247.
- Atkinson, R – Blandy, S 2005 „Introduction: International Perspectives on The New Enclavism and the Rise of Gated Communities“ In: *Housing Studies* 20(2): 177–186.
- Atkinson, R – Blandy, S – Flint, J – Lister, D 2005 „Gated cities of today? Barricaded residential development in England.“ In: *The Town Planning Review*. 2005; 76(4): 401-422.
- Baer, S E – Feiock, R C 2005 „Private Governments in Urban Areas: Political Contracting and Collective Action.“ In: *The American Review of Public Administration* 35(1): 42-56.
- Bauman, Z 2008 *Tekuté časy: Život ve věku nejistoty*. Praha: Academia.
- Blakely, E J – Snyder, M G 1997 „Divided We Fall: Gated and Walled Communities in the United States“ In: Ellin, N (ed.) *Architecture of fear*. New York: Princeton Architectural Press. S. 85-101.
- Blakely, E J – Snyder, M G 1997b *Fortress America: gated communities in the United States*. Washington, D.C. : Brookings Institution Press.
- Blakely, E J – Snyder, M G 1998 „Separate Places: Crime and Security in Gated Communities.“ In: Felson M – Peiser R B (eds.) *Reducing crime through real estate development and management*. Washington, D.C.: Urban Land Institute. S. 53-70.
- Blandy, S – Lister, D 2005 „Gated Communities: (Ne)Gating Community Development?.“ In: *Housing Studies* 20(2): 287–301.
- Blandy, S – Dixon, J – Dupuis, A – Parsons, D 2006 „The rise of private residential neighbourhoods in England and New Zealand.“ In: Glasze, G – Webster, Ch – Frantz, K (eds.) *Private cities: Global and local perspectives*. London: Routledge. S. 190-206.
- Bodnar, J – Molnar, V 2010 „Reconfiguring Private and Public: State, Capital and New Housing Developments in Berlin and Budapest.“ In: *Urban Studies* 47(2): 789-812.
- Brabec, T 2009 *Gated communities: residenční separace a privatizace veřejného prostoru v Česku*. Diplomová práce. Praha: Univerzita Karlova.
- Brenner, N – Theodore, N 2002 „Cities and Geographies of „Actually Existing Neoliberalism.“ In: *Antipode* 34(3): 349-379.
- Brenner, N – Theodore, N 2005 „Neoliberalism and the urban condition.“ In: *City* 9(1): 101-107.
- Buchanan, J M 1965 „An Economic Theory of Clubs.“ In: *Economica*, New Series, 32(125): 1-14.

- Caldeira, T 2000 *City of walls : crime, segregation, and citizenship in São Paulo*. Berkeley: University of California Press.
- Caldeira, T 2005 „Fortified Enclaves: The New Urban Segregation.“ In: Lin, J – Mele, Ch (eds.) *The Urban Sociology Reader*. London and New York: Routledge. S. 327-336.
- Castells, M 2002 „Information Technology, the Restructuring of Capital-Labor Relationships, and the Rise of the Dual City.“ In: Susser, I (ed.) *The Castells reader on cities and social theory*. Malden: Blackwell Publishers. S. 285-313.
- Coleman, R 2003 „Images form a neoliberal city: the state, surveillance and social control.“ In: *Critical Criminology* 12: 21-42.
- Coleman R 2004 „Reclaiming the Streets: Closed Circuit Television, Neoliberalism and the Mystification of Social Division in Liverpool, UK.“ In: *Surveillance & Society* 2(2/3) [Online.]: <<http://www.surveillance-and-society.org/cctv.htm>>.
- Coleman, R 2005 „Surveillance in the city: Primary definition and urban spatial order.“ In: *Crime Media Culture* 1(2): 131-148.
- Coy, M 2006 „Gated communities and urban fragmentation in Latin America: the Brazilian experience.“ In: *GeoJournal* 2006(66): 121-132.
- Cséfalvay, Z 2009 „The Demystification of Gating.“ In: *Debate February 2009 The European Journal of Spatial Development*. [Online.]: <<http://www.nordregio.se/EJSD/debate200902>>.
- Cséfalvay, Z 2010 „Searching for Economic Rationale behind Gated Communities: A Pulic Choice Approach.“ In: *Urban Studies* 16: 1-16.
- Crowe, T D – Zahm, D L 1994 „Crime Prevention through Environmental Design.“ In: *Land Development* Fall 1994: 22-27.
- Davis, M 1992 „Fortress Los Angeles: The Militarization of Urban Space.“ In: Sorkin, M. (ed.) *Variations on a Theme Park*, New York: Noonday Press. S. 154-180.
- Dear, M – Flusty, S 1998 „Postmodern Urbanism.“ In: *Annals of the Association of American Geographers*, 88(1): 50-72.
- Ellin, N 1997 „Shelter from the Storm or Form Follows Fear and Vice Versa.“ In: Ellin, N (ed.) *Architecture of fear*. New York: Princeton Architectural Press. S. 47-61.
- Ellin, N 2003 „Fear and city building.“ In: *The Hedgehog review* 5(3): 43-61.
- Flusty, S 1997 „Building Paranoia.“ In: Ellin, N (ed.) *Architecture of fear*. New York: Princeton Architectural Press. S. 47-61.
- Flusty, S 2001 „The Banality of Interdiction: Surveillance, Control and the Displacement of Diversity.“ In: *International Journal of Urban and Regional Research* 25(3): 658-664.

- Frantz, K 2006 „Private gated neighbourhoods: a progressive trend in US urban development.“ In Glasze, G – Webster, Ch – Frantz, K (eds.) In: *Private cities: Global and local perspectives*. London: Routledge. S. 64-76.
- Gąsior-Niemiec, A – Glasze, G – Pütz, R 2009 „A Glimpse over the Rising Walls: The Reflection of Post-Communist Transformation in the Polish Discourse of Gated Communities.“ In: *East European Politics & Societies* May 2009 23: 244-265.
- Genis, S 2007 „Producing Elite Localities: The Rise of Gated Communities in Istanbul.“ In: *Urban Studies*. 44(4): 771–798.
- Glasze, G 2005 „Some reflections on the Economic and Political Organisation of Private Neighbourhoods.“ In: *Housing Studies* 20(2): 221-233.
- Glasze, G – Webster, Ch – Frantz, K 2006 „Introduction: global and local perspectives on the rise of private neighbourhoods.“ In: Glasze, G – Webster, Ch – Frantz, K (eds.) *Private cities: Global and local perspectives*. London: Routledge. S. 1-9.
- Grant, J – Mittelsteadt, L 2004 „Types of gated communities.“ In: *Environment and Planning B: Planning and Design* 2004, 31: 913-930.
- Grant, J 2005 „Planning Responses to Gated Communities in Canada.“ In: *Housing Studies* 20(2): 273–285.
- Grant, J 2008 „Challenging the public realm: gated communities in history.“ [Online.]: <<http://suburbs.planning.dal.ca/Docs/gates%20in%20history%2008.pdf>> .
- Harvey, D 2001 „From managerialism to entrepreneurialism: the transformation in urban governance in late capitalism.“ In: Harvey, D *Spaces of capital: towards a critical geography*. S. 345-368.
- Christopherson, S 1997 „The Fortress City: Privatized Spaces, Consumer Citizenship.“ In: Amin, A (ed.) *Post-Fordism: a reader*. Malden: Blackwell Publishers. S. 409-427.
- Janoschka, M – Borsdorf, A 2006 „Condominios fechados and barrios privados: the rise of private residential neighbourhoods in Latin America.“ In: Glasze, G – Webster, Ch – Frantz, K (eds.) *Private cities: Global and local perspectives*. London: Routledge. S. 92-109.
- Jayne, M 2006 „Consumption and urban regeneration.“ In: Jayne, M *Cities and Consumption*. Abingdon: Routledge S. 184-213.
- Jürgens, U – Landman, K 2006 „Gated communities in South Africa.“ In: Glasze, G – Webster, Ch – Frantz, K (eds.) *Private cities: Global and local perspectives*. London: Routledge. S. 109-127.
- Koskela H 2003 „Cam Era – the contemporary urban Panopticon.“ In: *Surveillance & Society* 1(3): 292-313.

- Kuppinger, P 2004 „Exclusive Greenery: new gated communities in Cairo.“ In: *City & Society* 16(2): 35–62.
- LaCour-Little, M – Malpezii, S 2001 „Gated Communities and Property Values.“ Wells Fargo Home Mortgage and Department of Real Estate and Urban Land Economics. University of Wisconsin, Madison, WI.
- Landman, K – Schönsteich, M 2002 „Urban fortresses: Gated communities as a reaction to crime.“ In: *African Security Review* 11(4): 71 – 85.
- Le Goix, R 2005 „Gated Communities: Sprawl and Social Segregation in Southern California.“ In: *Housing Studies* 20(2): 323–343.
- Le Goix, R 2006 „Gated communities as predators of public resources: the outcomes of fading boundaries between private management and public authorities in southern California.“ In: Glasze, G – Webster, Ch – Frantz, K (eds.) *Private cities: Global and local perspectives*. London: Routledge. S. 76-92.
- Leisch, H 2002. „Gated communities in Indonesia.“ In: *Cities* 19(5): 341–350.
- Low, S 2001 „The Edge and the Center: Gated Communities and the Discourse of Urban Fear.“ In: *American Anthropologist*. 103: 45–58.
- Low, S 2004 *Behind the gates : life, security, and the pursuit of happiness in fortress America*. New York: Routledge.
- Low, S 2006 „Unlocking the gated community: moral minimalism and social (dis)order in gated communities in the United States and Mexico.“ In: Glasze, G – Webster, Ch – Frantz, K (eds.) *Private cities: Global and local perspectives*. London: Routledge. S. 45-64.
- Manzi, T – Smith-Bowers, B 2005 „Gated Communities as Club Goods: Segregation or Social Cohesion?“ In: *Housing Studies* 20(2): 345–359.
- Marcuse, P 1993 „What's So New About Divided Cities?.“ In: *International Journal of Urban and Regional Research*. 17(3): 355-365.
- Marcuse, P 1997 „Walls of Fear and Walls of Support.“ In: Ellin, N (ed.) *Architecture of fear*. New York: Princeton Architectural Press. S. 101-115.
- Marcuse, P – van Kempen, R 2000 „Conclusion: A Changed Spatial Order.“ In: Marcuse, P – van Kempen, R (eds.) *Globalizing cities: a new spatial order?*. Oxford: Blackwell Publishers. S. 249-275.
- Mayer, M 1994 „Post-Fordist City Politics.“ In: *Post-Fordism: a reader*. Amin, A (ed.). Malden: Blackwell Publishers. S. 316-337.
- McKenzie, E 2005 „Constructing The Pomerium in Las Vegas: A Case Study of Emerging Trends in American Gated Communities.“ In: *Housing Studies* 20(2): 187–203.

McKenzie, E 2006 „The dynamics of privatopia: private residential governance in the USA.“ In: Glasze, G – Webster, Ch – Frantz, K (eds.) *Private cities: Global and local perspectives*. London: Routledge. S. 9-31.

Minton, A 2006 „What kind of world are we building? The Privatisation of Public Space.“ RICS Leading Edge Series, From the Royal Institution of Chartered Surveyors Web Site: <<http://www.annaminton.com/Privatepublicspace.pdf>>.

Mitchell, D 1995 „The End of Public Space? People's Park, Definitions of the Public, and Democracy.“ In: *Annals of the Association of American Geographers* 85(1): 108-133.

Newman, O 1997 „Defensible Space.“ In: *National Housing Institute* [Online.] citované 10/08/2010; dostupné z <<http://www.nhi.org/online/issues/93/defense.html>>.

Nissen, S 2008 „Urban transformation: From Public and Private Space to Spaces of Hybrid Charakter.“ In: *Sociologický časopis* 44(6): 1129-1149.

Pospěch, P 2009 „Cizinec opouští město: nákupní centrum jako privatizovaný prostor.“ In: Ferenčuhová, S – Galčanová, L – Hledíková, M – Vacková, B (eds.) *Město: Proměnlivá (ne)samozřejmost*. Červený Kostelec: Pavel Mervart. S. 177–195.

Pow, Ch P 2009 „Neoliberalism and the Aestheticization of New Middle-Class Landscapes.“ In: *Antipode* 41(2): 371–390.

Pow, Ch P 2009b „Public intervention, private aspiration: Gated communities and the condominisation of housing landscapes in Singapore.“ In: *Asia Pacific Viewpoint*. 50(2): 215-227.

Putnam, R D 2001 *Bowling alone : the collapse and revival of american community*. New York : Touchstone book.

Quintal, D – Thompson, S 2007 „Gated Communities: The search for security.“ The Faculty of the Built Environment, The University of New South Wales [Online.]: <<http://www.fbe.unsw.edu.au/cf/publications/presentations/attachments/SOAC07Quintal&Thompson.pdf>>.

Roitman S 2005 „Who Segregates Whom? The Analysis of a Gated Community in Mendoza, Argentina.“ In: *Housing Studies* 20(2): 303–321.

Rosen, G – Razin, E 2009 „The Rise of Gated Communities in Israel: Reflections on Changing Urban Governance in a Neo-liberal Era.“ In: *Urban Studies* 46(8): 1702-1722.

Sanchez, T W – Lang, R E – Dhavale, D M 2005 „Security versus Status?: A First Look at the Census's Gated Community Data.“ In: *Journal of Planning and Education and Research* 24: 281 – 291.

Savage, M – Warde, A, Ward, K 2003 „Inequality and Social Organisation in the City.“ In: *Urban sociology, capitalism and modernity* Basingstoke : Palgrave, S. 70-105.

- Stoyanov, P – Frantz, K 2006 „Gated communities in Bulgaria: interpreting a new trend in post-communist urban development.“ In: *GeoJournal* 66: 57-63.
- Šulěřová, M 2004 *Transformace současných městských prostorů*. Diplomová práce. Brno: Masarykova univerzita.
- Šulěřová, M 2006 „Potenciál a limity městského prostoru.“ In: *Sociální studia* 2/2006: 41-63.
- Sýkora, L 2010 „Podmíněnosti a příčiny segregace.“ In: Sýkora, L. (ed.) *Residenční segregace*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Přírodovědecká fakulta. S. 45-51.
- Thuillier, G 2005 „Gated Communities in the Metropolitan Area of Buenos Aires, Argentina: A challenge for Town Planning.“ In: *Housing Studies* 20(2): 255-271.
- Van Kempen, R 2007 „Divided cities in the 21st century: challenging the importance of globalisation.“ In: *Journal of Housing and the Built Environment* 22: 13-31.
- Vesselinov, E – Cazessus, M – Falk, W 2007 „Gated Communities and Spatial Inequality.“ In: *Journal of Urban Affairs*. 29(2): 109-127.
- Ward, K 2006 „Policies in Motion, Urban Management and State Restructuring: The Trans-Local Expansion of Business Improvement Districts.“ In: *International Journal of Urban and Regional Research*. 30(1): 54-75.
- Webster Ch 2002 „Property rights and the public realm: gates, green belts, and Gemeinschaft.“ In: *Environment and Planning B: Planning and Design* 29(3): 397-412.
- Webster, Ch – Glasze, G 2006 „Conclusion: dynamic urban order and the rise of residential clubs.“ In: Glasze, G – Webster, Ch – Frantz, K (eds.) *Private cities: Global and local perspectives*. London: Routledge. S. 222-238.
- Webster, Ch – Wu, F – Zhao, Y 2006 „China’s modern gated cities.“ In: Glasze, G – Webster, Ch – Frantz, K (eds.) *Private cities: Global and local perspectives*. London: Routledge. S. 153-170.
- Wehrhahn, R – Raposo, R 2006 „The rise of gated residential neighbourhoods in Portugal and Spain: Lisbon and Madrid.“ In: Glasze, G – Webster, Ch – Frantz, K (eds.) *Private cities: Global and local perspectives*. London: Routledge. S. 170-190.
- Wilson-Doenges, G 2000 „An Exploration of sense of community and fear of crime in gated communities.“ In: *Environment and Behavior*. 32(5): 597-611.
- Wu, F 2005 „Rediscovering the „Gate“ Under Market Transition: From Work-unit Compounds to Commodity Housing Enclaves.“ In: *Housing Studies*. 20(2): 235-254.
- Zukin, S 1995 *The cultures of cities*. Cambridge: Blackwell.

Jmenný rejstřík

Abe-Kudo	22	Jürgens	7
Alexander	18	Koskela	22, 25, 27, 28
Arku.....	7	Kuppinger	7
Ascher.....	14	LaCour-Little	14
Asiedu.....	7	Landman	5, 7, 8
Atkinson	7, 10, 13, 18, 19, 20, 22	Le Blanc.....	19, 22
Atlas	19, 22	Le Goix	8, 11, 12, 14, 19, 20, 22
Baer	26	Leisch.....	7
Bauman.....	5, 12, 20, 21, 22, 25	Lister	11, 14, 18
Baumgartner	18	Low 6, 9, 10, 12, 14, 15, 16, 17, 18, 20, 21, 22, 26	
Beck.....	5	Malpezzi.....	14
Blakely5, 6, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 17, 18, 19, 20, 21, 22		Manzi	10, 15, 16
Blandy	7, 10, 11, 13, 14, 18, 19, 20	Marcuse.....	9, 13, 22, 23, 25, 29
Blauw	20	Mayer	24
Bodnar	7, 11, 13	McGoey	9
Borsdorf.....	7	McKenzie.....	6, 12, 14, 16, 17, 21
Brabec.....	6, 7, 8, 22	Minton.....	26
Brenner	11, 24	Mitchell.....	26, 27, 28
Buchanan.....	15	Mittelsteadt	8
Caldeira	7, 8, 17, 20	Molnar.....	7, 11, 13
Castells	23	Mumford	8
Coleman	28	Newman	10, 11, 12
Coy	7	Nissen.....	25, 26
Crowe	10, 21	Pospěch.....	26
Cséfalvay.....	10, 11, 15, 17, 23, 25	Pow	17
Davis.....	5, 10, 27, 28	Putnam	20
Dear	25	Putz	5, 7
Ellin	8, 9, 25, 27	Quintal	7
Feiock	26	Raposo	7
Flusty.....	14, 25, 26, 27, 28	Razin	24
Frantz.....	6, 7, 12, 13, 14, 15, 22	Reagan	22
Gasior-Niemiec	5, 7	Roitman.....	7, 12, 20
Genis.....	8, 14, 17, 21, 22, 23	Rosen	24
Glassner	12	Sanchez	8, 12, 14, 21
Glasze	5, 7, 10, 11, 12, 16, 17, 18, 19, 22	Sassen.....	23
Grant.....	7, 8, 9, 19	Savage.....	9
Greenstein.....	20	Schönteich.....	5, 7, 8
Hackworth	24	Smith-Bowers	10, 15, 16
Hannigan	26	Snyder 5, 6, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 17, 18, 19, 20, 21, 22	
Harvey	22, 24, 27	Soja	25
Hausmann	10	Sorkin.....	25
Hesley.....	19	Stoyanov	7
Howard.....	14	Strange	19
Christopherson	22, 25, 26, 27, 28	Sýkora	22, 23
Jacobs	11, 19, 21	Šulěřová	9, 19, 23, 25, 26, 27
Janoschka	7	Thatcher	22
Jayne.....	27		

Theodore..... 11, 24
Thompson.....7
Thuillier 7, 13, 18
Tiebout 16
van Kempen.....9, 13, 22, 23, 24, 25, 29
Vesselinov 15, 20
Ward 26

Warde..... 9
Webster 7, 11, 12, 16, 21, 22
Wehrhahn..... 7
Wilson-Doenges..... 12, 15, 22
Wu..... 7
Zahm 10, 21
Zukin..... 17, 19, 27

Anotace

Předložená práce se zabývá fenoménem gated communities, tedy extrémní formou residenční separace vyznačující se fyzickou separací – bránami, zdmi či ploty a právním uspořádáním upravujícím chování residentů v rámci lokality. V současnosti lze tuto zástavbu nalézt téměř po celém světě, jejich význam však více než v množství spočívá v tom, co nám říkají o proměně měst a jejich obyvatel. Cílem této přehledové stati je vymezit gated communities, poukázat na rozmanitou podobu této zástavby, představit konkurenční teorie usilující o vysvětlení jejich vzniku, zhodnotit důsledky jak pro residenty, tak pro širší městskou společnost. Pozornost je věnována také privátní samosprávné povaze těchto lokalit, které lze vnímat jako nové aktéry na poli městské správy a regulace. Fenomén gated communities je zasazen do procesu restrukturalizace globální ekonomiky, rozmachu neoliberalní politiky, narůstající fragmentace městského prostoru a proměny městské správy. Gated communities jsou chápány jako součást celkové proměny morfologie města a jsou vztaženy k procesu privatizace veřejného prostoru, k narůstajícímu dohledu nad městským prostorem, k budování „image“ a filtrování městské veřejnosti.

Klíčová slova: gated communities, residenční separace, privátní správa, privatizace, fragmentované město

Annotation

The presented thesis deals with the phenomenon of gated communities, it mean extreme form of residential segregation characterized by physical separation - gates, fences or walls and the legal arrangements governing the behavior of residents within the locality. Currently, these built-up areas can be found almost all over the world, their significance is more than in the quantity, but in what they show us about the transformation of cities and their inhabitants. The aim of this overview is to define gated communities, demonstrate different appearance of the building, present competing theories which are trying to explain their origin, to assess the consequences for residents and the wider urban society. Attention is also given to private self-governing nature of these sites, which may be taken as new actors in the field of urban governance and regulation. The phenomenon of gated communities is put in the process of restructuring the global economy, expansion of neoliberal policies, the increasing fragmentation of urban space and the transformation of urban governance. Gated communities are seen as part of an overall transformation of morphology of cities and are related to the process of privatization of public space, to the increasing surveillance of urban space, to building an "image" and to the filtering of the urban public.

Key words: gated communities, residential separation, private governance, privatisation, fragmented city

Statistické údaje práce:
89 175 znaků s mezerami
76 748 znaků bez mezer
12 572 slov
41 stran